

Hölvényi György

A kereszténydemokrácia lehetőségei a 21. században

Identitásunk és felelősségünk a globalizált társadalomban

A kereszténydemokrácia a mai Európában – az EPP dokumentuma

A kereszténydemokrácia a második világháború után kialakult demokratikus politikai kultúra talán legmeghatározóbb alakítója. A közös Európa gondolata, az egymásért viselt felelősség, a közös európai jövő megteremtése kereszténydemokrata indíttatású elképzelés volt. Éppen ezért ma, évtizedekkel később, egyre gyakrabban fölvetődik az igény a számvetésre, de még inkább a kereszténydemokrácia 21. századi lehetőségeinek átgondolására.

Sajátos körülmények között, identitásának részbeni gyengülése közben, az Európai Néppárt parlamenti képviselőcsoportja kísérletet tett – legalább a lényegi pontok felvázolásával – egy szélesebb körű közös európai gondolkodás elindítására. Ezáltal esélyt adva arra, hogy egész Európában, a különböző szellemi műhelyekben, az egyetemeken és a kereszténydemokrata pártok holdudvarában új, a közéletben hasznosítható gondolatok és stratégiák szülessenek. Ez elvezethet egy felfrissült, a 21. század kihívásaira valóban választ kereső és választ adó, identitását megerősítő páneurópai politikai mozgalom újjászületéséhez.

A kiélezett helyzetben sok-sok módosító javaslatot magában foglaló dokumentum született, amelynek legnagyobb erénye, hogy fogyatékoságai ellenére is igyekszik reagálni a jelen kihívásaira.

Az Európai Unióban – ezen belül az Európai Parlamentben is – a

kereszténydemokrata pártok jelentős szerepet töltenek be. Az Európai Néppárt (EPP) a Parlament legnagyobb létszámú, kereszténydemokrata beállítottságú frakciójának tekinthető. A dinamikus, tehát az állandó alapelvekre támaszkodó, a jelen valóságából kiinduló és a jövőre irányuló politizálás gyakorlati igényétől indítva, a nyitottság és az útkeresés szükségességét szem előtt tartva született meg a közelmúltban az említett munkadokumentum a kereszténydemokrácia jövőjéről. Ebben szinte tételszerűen fogalmazódnak meg az eszmei és gyakorlati kívánalmak a modern kereszténydemokrata politizálással kapcsolatban.

Ezek a következők: a kereszténydemokrata örökség, a vallás mint kereszténydemokrata inspiráció, az ember a világ őrzője, az emberi méltóság védelme, a közösségek és a család fontossága. Majd a felsorolás így folytatódik: az egészség megőrzése mint a koronavírus utáni világ fontos témája, a munka megbecsülése, a nemzetközi kereskedelem kiemelkedő szerepe.

De nem feledkeznek meg a dokumentum Európa szellemi gyökereiről, a hagyományos kereszténydemokrata alapértékek felsorolásáról sem. A gyakorlati követelmények között szerepel a határok védelme, a migráció ellenőrzése, a szülőföldön maradás joga. Hangsúlyozza az Afrikával való együttműködést a migráció megelőzése érdekében, az uniós polgárok bizalmának helyreállítását az európai intézmények iránt, a megbékélés fontosságát kereszténydemokrata szerepvállalással Európa megosztottsága idején. A fenti, valóban reményt adó hivatkozások mellett a teremtett világ fogalma, a természetjog meghatározó szerepe, bibliai hivatkozás nem került be a tervezetbe.

Ez jól mutatja, hogy milyen nehéz feladat egy karakteres, megújult kereszténydemokrata politikai erőteret létrehozni a mai Európában. A dokumentum továbbá kijelenti: a jogállamiságot nem lehet ideológiai fegyverként használni, s a nemzetek Európáját szorgalmazza (a föderálisEurópa helyett), végül kitüntetett helyet jelöl ki a kereszténydemokráciának a jövő Európájában.

Az EPP helyzete, dilemmái

Az EPP korántsem tekinthető minden vonatkozásban egységesnek, részben belső viták, részben külső tényezők teszik próbára a párt egységét.

Az európai politikai elit sajátos egységesülési folyamaton megy keresztül. A tagállamoktól független apparátus és a bár megosztottan, de baloldali többséggel bíró Európai Parlament önálló életre kelt. Ennek egyik következménye az Európai Néppárt képviselőcsoportjának igazodási kényszerből adódó balra tolódása. A baloldal által tematizált intézményi logikában nincs más lehetőség: az Unió szinte kritikátlan támogatása vagy az Európa-ellenesség stigmája. Ebből a kényszerhelyzetből kell megtalálniuk a kiutat az európai jövőképpel és stratégiával rendelkező jobbközép „*anyapártoknak*”.

Az EPP tagpártjai igen színes, árnyalt európai jövőképpel rendelkeznek. Ez a brüsszeli központban gyakran már csak nyomaiban látszik. Az EPP az Európai Parlament legnagyobb pártjaként a baloldal foglya, hisz többséget a tőle jobbra állókkal sem tud reálisan elérni. A 2004. évi bővítés óta eltelt idő elegendő annak megállapítására, hogy az európai kereszténydemokrácia meggyengült, a nagy elfogadottsággal rendelkező név alatt sokan egy világnézeti semleges, pragmatikus „*túlélési pártot*” látnak benne, s egy ilyen alakulat működtetésében érdekeltek. Az alábbi írás bizonyítani szeretné, hogy ebből az örvényből ki kell és ki is lehet kerülni.

Ennek egyik feltétele a kereszténydemokrácia egyedi politikai értékeinek és lehetőségeinek számbavétele, valamint annak újbóli hiteles megjelenítése, elsősorban a nemzeti, majd az európai politikában. A közép-európai országoknak az EPP-hez tartozó kereszténydemokrata pártjai már több évtizedes tapasztalatokkal rendelkeznek a kelet-nyugati együttműködésben.

Az 1990 előtti idők elnyomásának, az ateista politikai akarat ellenpontozásaként kimondható, hogy ezekben az országokban a rendszerváltást követően egy tudatosabb, értékorientáltabb jobbközép, azaz kereszténydemokrata politikai gyakorlat alakult ki.

A közép-európai kereszténydemokraták az egyházak társadalmi tanítására, a családra, a nemzetre, a közös kultúrára építő társadalomra nem hagyományként, hanem nélkülözhetetlen alapként, élő gyakorlatként tekintenek. Az egyházak teljes autonómiája, közjóra gyakorolt jelentős hatása a közép-európai emberek többsége számára nem hordoz ellentmondást, függetlenül az egyén hitétől. Az általánosítás veszélyét vállalva elmondható azonban, hogy a nyugat-európai polgár – valóban a jóléti, individualista társadalomba beleszületve – a fentebb felsorolt értékeket a saját életében nem tartja meghatározónak, és ezért ezeket részben már el is felejtette.

Az Európai Parlament baloldali többsége számtalan, az uniós szerződésben nem szereplő témát vesz napirendjére és készít azokról állásfoglalásokat. Ide sorolható többek között a család-, az oktatás- és az egészségpolitika, amelyek nemzeti hatáskörbe tartoznak. A baloldal, igaz jogi érvénnyel nem bíróan, de egyre nagyobb számban ideológiai állásfoglalásra kényszeríti a Parlamentet.

Ennek ellenszerét sem a Néppárt, sem az attól jobbra elhelyezkedő frakciók nem találták meg. A Néppárton belül egyre többen egyfajta igazodási, gyakran a média által sugallt megfelelési kényszerből véget nem érő vitákban mind távolabb kerülnek az eredeti politikai iránytól.

A végleges arculatvesztést, a politikai eljelentéktelenedést elkerülendő itt az ideje a kereszténydemokrata erőforrásokat újra egyesíteni. *„A kereszténység szerepvállalása nem veszélyezteti az államok világi berendezkedését, vagy az Európai Unió intézményeinek függetlenségét. Inkább gazdagítja őket. Bizonyíték*

erre az összes közös eszme, amelyek Európát a kezdetektől fogva formálták: a béke, a kölcsönös szolidaritás és a humanizmus, amelynek központjában az ember méltósága áll.”¹

21. századi kihívások

A 21. századi kereszténydemokráciának számtalan, az európai polgárok életét meghatározó kérdésben kell a saját hitvallását tükröző választ megadni. A globalizáció értelmezése, a társadalmi autonómiákkal kapcsolatos elképzelések kifejtése sürgető feladat. Ezek szükségesek ugyanis a környezetvédelemmel, a kontinentálisan és globálisan egyaránt növekvő társadalmi különbségekkel kapcsolatos kérdések megválaszolásához.

Az „európai öregedés” évtizedek óta közvetetten, de ma már közvetlenül egyre inkább gúzsba köti egész Európát. Az erre adott átfogó mélységű válaszok megtalálása óriási, de mégiscsak reményteljes kihívás, egyúttal hatalmas lehetőség is a 21. századi kereszténydemokrata politika számára. „Európának mély lélegzetet kell vennie mindkét tüdejébe – a keletibe és a nyugatiba is”² „Európa munkaképes korú népessége egyre csökken, ezért meg kell találnunk a gazdasági növekedés fenntartásának módját. Ehhez több embert kell bevonni a munkaerőpiacra, és növelni kell a termelékenységet. [...] A demográfiai kihívások tekintetében jellemzően jelentős eltérések lehetnek egyazon ország különböző részei között. Egyes régiókban gyors népességváltozás várható, ami új lehetőségeket és nehézségeket eredményez számos területen, a beruházásoktól az infrastruktúráig és a szolgáltatásokhoz való hozzáférésig.”³

¹ Ferenc pápának 2014. 11. 25-én az EP-ben elmondott beszédéből

² II. János Pálnak az Európai Parlamentben 1988 októberében elmondott beszédéből

³ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/impact-demographic-change-europe_hu

Ide sorolható a több tényezőt felsorakoztató migráció kérdése is. *„In 2015 there were 1.83 million illegal crossings at the EU's external borders. While this number fell to 141,700 in 2019, Parliament has come up with a number of proposals in recent years to remedy shortcomings in the EU's asylum and migration policy: from reforming the asylum system to strengthening border security and promoting the integration of refugees.”*⁴

Létfontosságú, hogy új megoldásokat találjunk, amelyekkel át tudjuk segíteni az embereket a változások okozta nehézségeken.⁵ Ehhez a munkához kíván hozzájárulni az alábbi áttekintés. A szerző több évtizedes, a kereszténydemokrácia „közéletben” eltöltött ideje alapján úgy gondolja, hogy folyamatos válaszadásra képes, nemzeti alapokon kipróbált európai kereszténydemokrácia nélkül nem lehet Európa polgárainak hiteles képet nyújtani saját jövőjükkel kapcsolatban.

A válaszadás szükségessége

A kereszténydemokrata politika jól látja a helyzetet, amelyre válaszolnia kell – és választ világnézeti párt jellegéből következően adja meg. Milyen kritériumok alapján tekinthető érvényesnek a keresztény politizálás? *„A keresztény társadalmi tanítás nem társadalomelmélet, nem társadalomtudomány, hanem rendező elvek rendszere a keresztény tanítás talaján.”*⁶

A kereszténydemokrácia fogalmának az értelmezése koránt sem mutat egységes képet. Egyesek kimondottan politikai eszmerendszernek tartják⁷,

⁴ https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20170629STO78_629/the-eu-response-to-the-migrant-challenge

⁵ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/impact-demographic-change-europe_hu

⁶ Farkas Péter, <https://ujember.hu/keresztenydemokracia-es-konzervativizmus/>

⁷ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Kereszt%C3%A9nydemokr%C3%A1cia>

mások vallási vagy eszmetörténeti irányzatként⁸, társadalompolitikai programként és világnézetként beszélnek róla.⁹ Megint mások Európa újkori történetének legsikeresebb ideológiájaként említik.¹⁰

A kereszténydemokrácia eszméje a politikai – pártpolitikai – életben artikulálódik, ottani szereplése alapján ítélik meg a tevékenységét.¹¹ Maga a kereszténydemokrácia elválaszthatatlan a vallási alapoktól. Ilyen módon egyszerre vannak jelen benne a statikus és a dinamikus elemek, azok az értékek és eszmények, amelyek nem változnak a történelem folyamán, ugyanakkor ezek képviselőit mindig az adott társadalmi-politikai, gazdasági és kulturális viszonyok között kell autentikus módon megjeleníteni. Nem elégséges azonban a mindenkor jelen kérdéseire, ellentmondásaira válaszolnia, hanem – napjaink sürgető valóságát tudomásul véve – az európai politikában reális jövőkép megfogalmazására hivatott.¹²

„...a társadalmi élet elemi feltételeit, törvényszerűségeit a természet rendjében kell keresnünk. Az emberiség természetfölötti rendbe emeltetése mellett is megtartotta a természeti rend a maga törvényszerűségeit, belőle kell megismernie a valóság lényegtörvényeinek felfogására képes értelemnek az emberi együttélés természetszerű szabályait, a természetjog elveit.”¹³

Az elmúlt évek – évtizedek – tapasztalatai alapján reális jövőképet csak a kereszténydemokrácia képes nyújtani, az Európai Unió alapító atyáinak nyomdokain haladva. Rajtuk kívül semmilyen más politikai erő nem áll készen erre a feladatra. A pluralista európai társadalomban a krisztusi tanítás számos

⁸ <http://tarstudszotar.adatbank.transindex.ro/?szo=36>

⁹ Kovács K Zoltán: A kereszténydemokrácia szellemi gyökerei, Barankovics István Alapítvány, Budapest, 1994

¹⁰ Birkás Antal, <https://kdnf.hu/protetans-muhely/keresztenydemokracia-dogm-atikaja-diohejban>

¹¹ SEMJÉN, Zsolt: A Magyar Kereszténydemokrácia Elvei. In Konzervatív Alternatíva. Batthyány Lajos Alapítvány. 1996. 32-39 oldalak, KAISER, Wolfram: Christian Democracy and the Origins of European Union. Cambridge University. Cambridge. 2007. ARBOL, Niels: A kereszténydemokrácia Európában. Barankovics István Alapítvány. 1995.

¹² Norbert Neuhaus-Horst Langes: Values of Christian Democracy Fe Verlag 2011, Kissleg

¹³ Kecskés Pál, A keresztény társadalomelmélet alapjai, Szent István Társulat, é.n.

eleme általános életszabállyá vált, akkor is, ha sokan elszakadtak az idők folyamán az eredeti üzenettől. Ez az életszabály kulturális örökségként a hívők, de a nem hívők számára is adott, s ez elsősorban a vallásszabadságon keresztül biztosítható. A pluralista társadalmi gondolkodáshoz az is hozzátartozik, hogy Istenhez mint a társadalom fölött álló legfőbb jóhoz nemcsak keresztények, hanem morális téren más vallásúak is igazodhatnak. Egyfajta világ-nézeti hasonlóságról van szó, amelyet a közjó szempontjait szem előtt tartó – azt fenntartani igyekvő – vallások közötti párbeszéd jelentős mértékben erősíthet.¹⁴

A kereszténydemokrácia nem kíván a térítő szerepében feltűnni. Olyan polgári pártnak tekinti magát, amely nem igényli, hogy az emberek életük leglényegesebb, legfontosabb dolgait egy pártra vagy akár egy pártvezetőre bizzák.

A kereszténydemokrácia az ideológiák és a pártok rendszerében

A kereszténydemokrácia az egyensúly politikáját képviseli. Politikai természeténél fogva a hatalom megszerzésére törekszik, de nem minden áron és nem örök időkre. Közép, jobbközép erőként határozza meg önmagát, ami a legnagyobb mozgásteret biztosítja számára.¹⁵

Az imént elmondottakból következik a más pártokhoz fűződő viszonyának meghatározása. Egyes elemzők elválaszthatatlanul összekötik a politikai konzervativizmus irányzatával, mintha attól függetlenül nem is létezhetne, ugyanakkor kizárólagos ellentétbe állítják a liberális ideológia talaján álló pártokkal.¹⁶ A kereszténydemokrácia kialakulásának előzményei és

¹⁴ Norbert Neuhaus-Horst Langes: Values of Christian Democracy Fe Verlag 2011, Kissleg

¹⁵ Pártok és pártrendszerek, EnyediZsolt, KörösnéyiAndrás,Osiris,2001,
https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_partok_partrendszerek/ch10s02.html

¹⁶ Uo: Pártok és pártrendszerek...

az elmúlt évtizedek politikai gyakorlata sok tekintetben eltér az angolszász konzervativizmus évszázados gyakorlatától. A néppárti jelleg, a szociális piacgazdaság, a kis- és középvállalkozások szerepének stratégiai fontossága, az egyházak szociális tanításának követése olyan sajátosságokat hordoz, amelyek által a kereszténydemokrácia a kontinentális Európa egyedi politikai formációjává válik.

A kereszténydemokrata politizálásnak figyelembe kell vennie a 21. század elejének pluralista, globális társadalmát. A keresztény egyetemesség abban az értelemben nevezhető globálisnak, hogy a teremtettségből kiindulva minden embert egyenlőnek ismer el – természetesen tiszteletben tartva a személy nemzeti vagy etnikai, illetve vallási identitását. Ilyen módon rajzolódik ki az az emberkép, amely megadja a kereszténydemokrata politizálás markáns kontúráját.

A kereszténydemokrata emberkép

Az ember a keresztény politizálás alanya és egyben tárgya „*Keresztény politikának azt nevezem, amely először: feladatának a természetes közjó szolgálatát tekinti, másodsor: e természetjogoknak pozitív jogokká való átalakítására és olyan társadalom létrehozására törekszik, amelyben ezek a jogok realizálódhatnak, harmadszor: abból a célból, hogy az emberi személyek tökéletesedésének feltételeit minél egyetemesebben és konkrétan biztosítsa, és negyedszer: így közelítse meg a legfőbb természetes közjót, a békességben élvezett földi boldogságot. A keresztény politika, ha megérdemli ezt a nevet, nem törekszik arra sem, hogy a kereszténység valamennyi erkölcsi parancsát állami jogszabállyá alakítsa át, és államhatalmi eszközökkel kényszerítse ki. Ezt részben lehetetlen is volna megtennie, de vannak erkölcsi szabályok, amelyek külső hatalommal ki nem kényszeríthetők, másfelől az ilyen törekvés természetjogba ütköznék, és a legszörnyűbb zsarnokságot*

teremtené meg.”¹⁷

Az emberkép tehát a természetjogból vezethető le: „Nemcsak a történeti tapasztalat és a józan logika alapján, hanem a keresztény állam- és nemzetszemléletből következően is, mindig tisztán fenntartottuk, sohase alkudtuk el s egy hajszálnyira sem fogjuk elalkudni az embernek azokat az alapvető jogait, amelyeket azért neveznek természetjogoknak, mivel a Teremtő írta be őket az emberi természetbe kitörölhetetlenül.”¹⁸

A teljes emberi személyiségre vonatkozik a fennálló valóság reális szemlélése alapján. „Kétségtelen, hogy a világ nagyobb egységek kialakulása felé halad. Mára XIX. század óta az egész földgömb a gazdasági-termelési és fogyasztási-egységállapota felé közeledik.”¹⁹

„...az egyes ember filozófiailag vett, teoretikusan megállapított természetéből igenis következnek bizonyos természetes alanyi jogok, a maguk abszolút szerkezetű jogviszonyaikkal, amelyek mindenki mást arra köteleznek, hogy az alany ezen alapvető jogait tiszteletben tartsák, s hogy így jogszerű joggyakorlását ne akadályozzák. Csakhogy, mivel az ember társas lény is, így ezért egyrészt vannak korlátozható alanyi jogok is, amelyek mások hasonló jogainak érvényesülése érdekében, ezen szükségesség erejéig arányos és alkalmas eszközökkel korlátozhatók, azonban az alanyi jogok lényeges tartalmait nem lehet kiüresíteni, minthogy azok az emberi természetből, annak az ember személyi méltóságából származnak, és azon alapulnak.”²⁰

A 21. századi kereszténydemokrácia nem fogadhatja el azokat az önmagukat sokszor tetszetősnek, modernnek feltüntető törekvéseket, amelyek el kívánnak szakadni a természetestől, a természettől adott emberi sajátosságoktól. Ez persze nem jelenti azt, hogy nem vesz tudomást a természettől – a

¹⁷ Barankovics István, *Országgyűlési Napló*, 1947. okt. 7. 64. o.

¹⁸ Híven önmagunkhoz, Barankovics István összegyűjtött írásai a kereszténydemokráciáról, Bp. é.n.

¹⁹ Híven önmagunkhoz, Barankovics István összegyűjtött írásai a kereszténydemokráciáról, Bp. é.n.

²⁰ *Klasszikus természetjog és jogfilozófia* 2007, Szent István Társulat, 452.o.

teremttség által – adott valóság sokszínűségéről és többrétegűségéről, de nem esik az érték és a jelenség összetévesztésének vagy akár csak felcserélésének csapdájába.

A kereszténydemokrácia mindenkori önreflexióra, önkorrekcióna kész világnézeti pártként van jelen a politikai életben. Önreflexió, önkorrekcióna képességét a krisztusi tanításra, tehát a legfőbb jóra való figyelme biztosítja. Az igazság megismerésére törekvés mellett – ami nyitottságot tételez fel

– párbeszédre és megbékélésre törekszik, annak érdekében, hogy elősegítse a konfliktusok kezelését. A polgárok személyiségének lehető

legakadálymentesebb kibontakozását kell biztosítani. A háborúság és nyomor teljességgel összeegyeztethetetlen az emberi méltósággal. Ezért ezt – az emberi személy kibontakozásának legfőbb akadályát –, ha kell, nagy áldozatok árán is, el kell kerülni. A kereszténydemokrácia ilyen módon az önreflexió, a nyitottság és a felelősségvállalás egyensúlyát képviseli. Felelősséget vállal a társadalom egészéért, ezért el tudja kerülni a szektáriánus gondolkodást.

Az egyházak társadalmi tanítása

A 21. századi kereszténydemokrata politika elengedhetetlen előfeltétele a keresztény egyházak társadalmi tanításának elfogadása. Feltételezi és döntő fontosságúnak tartja a hívő emberek részvételét, akik saját önös érdekeiken túlmutató jövőképpel rendelkeznek. A pluralista társadalomban az istenhívők élete az egész társadalom számára üzenetet hordoz. A kétezer éves múlt olyan életszabályokat, olyan életformát alakított ki, amelyek „beleégtek” a társadalom szokásrendszerébe.²¹ Ezért mondhatjuk mi, kereszténydemokraták, hogy Európában politikai síkon megjelenítjük azt az erőt, amely az emberi személy és a teremtett világ megőrzésének politikai identitását képviseli – a jövőre nézve is.

²¹ Jürgen Habermas / Joseph Ratzinger: A szabadelvű állam morális alapjai BIA-Gondolat Bp,2007, 45.o.

A kereszténydemokráciának egyedülálló történelmi bázisa van, amellyel semmilyen más politikai erő nem rendelkezik. Szellemi háttérét tekintve támaszkodik az egyházak szociális tanítására, amelynek lényege közérthetően, újra és újra, a változó idők viszonyainak megfelelően, a lényegi tanítás változatlan fenntartása mellett, a szociális enciklikákban jelenik meg. Elég a legutóbbi időkből *Ferenc* pápa *Laudato si* kezdetű körlevelére gondolni²², amelyben szociális témákkal, a társadalmi igazságosság kérdésével foglalkozik, ezen belül hangsúlyozottan a környezetvédelemről, „*közös otthonunk gondozásáról*” szól. Közös otthonunk megvédésének sürgető kihívása magában foglalja azt az igyekezetet is – írja a pápa –, „*hogy az egész emberi családot egyesítsük a fenntartható és átfogó fejlődés keresésében, mivel tudjuk, hogy a dolgokon lehet változtatni*”.²³ Majd így folytatja: „*A fiatalok változtatást követelnek tőlünk. Azt kérdezik, hogyan lehet jobb jövő építésén fáradozni, ha nem gondolunk a környezetválságra és a kirekesztettek szenvedéseire.*” A környezetvédelemmel kapcsolatban pedig a következő felhívást tette közzé: „*Kezdjünk új párbeszédet arról, miként építsük bolygónk jövőjét. Olyan megbeszélésre van szükség, amely valamennyiünket egyesít, mert a környezettel kapcsolatos kihívás, melyet megélünk, és annak emberi gyökerei mindannyiunkat érdekelnek és érintenek. Az egész világra kiterjedő környezetvédelmi mozgalom már hosszú és gazdag utat járt be, és számos polgári csoportosulásnak adott életet, amelyek segítettek a problémák tudatosításában. Sajnos a környezeti válság konkrét megoldásainak keresésére irányuló sok törekvés nemcsak a hatalmasok elutasítása miatt szokott kudarcot vallani, hanem a többiek érdektelensége miatt is. A magatartásformák, amelyek akadályozzák a megoldás útjait – a hívők között is –, a probléma tagadásától a közömbösséig, a kényelmes beletörődésig vagy a technikai megoldásokban való vak bizalomig terjednek.*”²⁴

²² *Laudato si...*, Szent István Társulat, Budapest, 2015

²³ Uo.

²⁴ Uo.

A pápai megnyilatkozás pontosan megfogalmazza, hogy a korunkat érintő égető kérdések megoldása nem lehetséges partikuláris, azaz szűken vett pártpolitikai szempontok alapján, „új, egyetemes szolidaritásra van szükségünk”.²⁵ Az egyetemesség igényének a kereszténydemokrácia a politikai mező centrumában igyekszik megfelelni, ami egyben a másféle ideológiai-politikai nézetekkel szemben nemcsak horizontális, hanem vertikális, tehát történeti összefüggésben is toleranciát feltételez, s nem zárkózik el az értelmes párbeszédétől, illetve a kereszténydemokráciával összeegyeztethető más nézetek befogadása előtt sem.

„Az Egyház társadalmi tanítása nem alkot társadalomtant, nem fogalmaz meg társadalomfilozófiai alapvetéseket, nem alkot ideológiai konstrukciót, hanem az emberi személy és a közösség, a személy és az állam kapcsolatát helyezi a keresztény erkölcsiség társadalmi dimenziójába.”²⁶ A gyakorlati politikában szembe kell nézni azonban a következővel is: „A demokratikus politikai gyakorlat alapelve a közjó előmozdítása. Ugyanakkor megfigyelhető, hogy a politika színpadán igen gyakori, hogy a közjóra való hivatkozás mögött pártpolitikai érdekek, egyéni ambíciók húzódnak meg.”²⁷ Ugyanakkor: „Az európai politikai integrációs folyamat eddigi pozitív eredményeinél a jövő szempontjából talán még jelentősebbek azok a változások, amelyek az európai politikai integrációt akadályozó szellemi és erkölcsi, világnézeti és érzelmi előítéletek tekintetében végbementek.”²⁸

Jelen és hagyomány

A kereszténydemokráciának tehát megvan a képessége arra, hogy a kétezer éves

²⁵ Uo.

²⁶ Lakner Zoltán: Egyház és társadalom, Szent István Társulat, 2012

²⁷ Surján László, <http://www.tavlatok.hu/38elottiek/tavlatok07.htm>

²⁸ Híven önmagunkhoz, Barankovics István összegyűjtött írásai a kereszténydemokráciáról, Bp. é.n.

európai történelmet folyamatában lássa, ezért is tarthatjuk Európát a legnagyobb helynek a világon. Európát, amelynek hanyatlásáról sokan és sokféleképpen beszélnek – számos vonatkozásban jogos kritikát fogalmazva meg –, nem megvédeni kell, hanem alkalmassá tenni arra, hogy válaszolni tudjon a 21. század kihívásaira. A kereszténydemokratának aligha nevezhető *Samuel Huntington* például a következőképpen fogalmaz a hanyatlás okait illetően: „*A gazdasági és demográfiai kérdéseknél sokkal jelentősebb problémát jelent a Nyugat erkölcsi hanyatlása, kulturális öngyilkossága és politikai megosztottsága. Az erkölcsi hanyatlás gyakran emlegetett jelei a következők: elharapódzik az antiszociális viselkedés; nő a bűnözés, a kábítószer-fogyasztás és az erőszak; a család mint modell elveszti vonzerejét; növekszik a válások, a házasságon kívül született gyermekek száma, megnő a fiatalkorú terhesség és a gyermeküket egyedül nevelők aránya; csökken az önkéntes szervezetekben való tagság és a tagság iránti bizalom, vagyis hanyatlásnak indul a »társadalmi tőke«; általánosan gyengül a munkamorál, s előtérbe kerül az egyéni élvezet kultusza; csökken a tanulás és a szellemi tevékenység iránti hajlandóság.*”²⁹ S hozzáteszi: „*A kereszténység talajvesztése hosszú távon komolyan veszélyezteti a nyugati civilizáció jövőjét.*”³⁰

Ő ugyanis úgy látja, hogy a politikai ideológiák összecsapását a vallások és a kultúrák ideológiájának ütközése váltja fel. A kereszténydemokrácia ezzel szemben a közvetlen politikai ideológiák fölé emelkedve keresi az egyensúly, a párbeszéd és a konszenzus lehetőségét a keresztény – általános emberi – egyetemesség talaján, azzal a meggyőződéssel, hogy a vallások közötti párbeszéd reális alternatívát nyújthat.

„*Rendületlenül hiszünk abban, hogy a világ és benne mi is, a nagyobb politikai szabadság és az ellenőrzött gazdasági rend felé haladunk, egy olyan*

²⁹ http://www.archivioradiovaticana.va/storico/2016/07/07/hamis_vil%C3%A1gv%C3%A9g-j%C3%B3slatok_%C3%A9s_kereszt%C3%A9ny_eszkatol%C3%B3ria_szab%C3%B3_ferenc/hu-1242671

³⁰ Uo.

rend felé, amelynek középpontjában nem a mindenható állam, vagy éppen a tőke és a haszon áll, hanem az Isten képét viselő ember, akinek anyagi létéért és haladásáért semmit sem kell feláldozni a személyi és politikai szabadságjogainak teljességéből.”³¹

Ennek minél érvényesebb és határozottabb megjelenítéséhez saját identitásunk megerősítésére van szükség. Nem szabad elfelejtenünk, még kevésbé megtagadnunk az alapító atyák világát, s nem térhetünk el attól. A kereszténydemokrata politika a második világháborút követően, a huszadik század második felében jelentős mértékben hozzájárult Európa talpra állásához, megerősödéséhez és egységesüléséhez. A korábban szemben álló nemzetek vezetői a keresztény egyetemesség szellemében keresték a kiengesztelődés, majd pedig az egységesülés gyakorlati lehetőségeit. Ezzel a magatartással felülemelkedtek a pillanatnyi pártpolitikai érdekeken, s jelentős lépéseket tettek az európai egyensúly megteremtéséért.³²

A 21.századi politika kereszténydemokrata megközelítése ugyanis a szabadság és a felelősség egyensúlyán alapszik, és garantálja az emberközpontúságot. Mi ennek az egyensúlynak a lényege? A kereszténységből eredeztethető és a természetjog alapján megfogalmazódó emberkép középpontba állításával keresi az egyensúlyt a konzervativizmus és a liberalizmus, a profitorientált szabadpiaci gazdaság és a szocialista jellegű, központi irányítású gazdaság között.³³

A társadalmi-gazdasági gyakorlatban ez a törekvés öltött testet a szociális piacgazdaság évtizedekig jól működő rendszerében. S mivel ennek a gazdasági tevékenységnek a célja a közjó, a politikus példaadási és nevelési kötelezettséggel tartozik a felelősségi körében lévők iránt. Ebben a szellemben a

³¹ Híven önmagunkhoz, Barankovics István összegyűjtött írásai a kereszténydemokráciáról, Bp. é.n.

³² Pascal Fontaine: Út Európa szívébe Barankovics Alapítvány, Bp., 2015

³³ Norbert Neuhaus-Horst Langes: Values of Christian Democracy Fe Verlag 2011, Kissleg

más pártok képviselőivel folytatott politikai, ideológiai és akár világnézeti párbeszéd a közjóra helyezi a hangsúlyt a mindenkori érvelésben. Ez a magatartás pillanatnyi politikai és részérdekeken, ideológiai megfontolásokon túlmutató felelősséggel jár.

A kereszténydemokrata politika hangsúlyos elemei

A kereszténydemokrata politika egyik hangsúlyos eleme a perszonalizmus, amely azonban nem tévesztendő össze az individualizmussal, az ilyen összehasonlítás ugyanis antropológiai tévedés. Az individualizmus eltúlozza az egyéni személyiségjegyeket, ami az egész társadalom torzulásához vezet. A kereszténydemokraták által képviselt perszonalizmus egyszerre jelenti a közösségi élet figyelembe vételét, és az egyén felelősségét hangsúlyozza a közösségen belül. Ezek a közösségek a társadalomban mintegy koncentrikus körökként, egyre szélesebben jelennek meg, és olyan természetes egységek, mint például a család vagy a különböző egyesülések világa. Ez a felelősségen alapuló szemlélet szerves összefüggésben áll a szolidaritás és a szubszidiaritás követelményével.

Hisszük, hogy az emberek – a közösség részeként és annak segítségével – képesek önmaguk fejlesztésére. A közösségek rendező értékelve elválaszthatatlan a perszonalizmustól. Először felelősséget vállalunk a mellettünk lévő emberekért (Nächstenliebe), a családjukért és a minket körülvevő környezetért. A társadalmi kérdések vizsgálatának ezért mindig a családból, a társadalom sarokkövéből és alapegységéből kell kiindulnia. Ennek a sorrendnek a betartása alapvető fontosságú a társadalmi stabilitás szempontjából. A jogok és a felelősségek egyensúlya, az etikus magatartás

előfeltétele a nemzetek és az Európa közötti egyensúlynak.³⁴

A kereszténydemokrácia szabadságfelfogása különbözik a szorosán vett politikai szabadságfelfogástól. Elsősorban morális normákat jelent, amelyek kijelölik az ember cselekvési terét. A szabadság és a szubszidiaritás jegyében az európai kereszténydemokráciának az európai közösség egészével kell foglalkoznia az alapító szerződések szellemében. A szubszidiaritásnak segítenie kell az európai integráció céljai és a valóság közötti szakadék áthidalásában. Ezért a nemzeti felelősséggel kapcsolatos – a Szerződésekben gyökerező – témák nem alakíthatók át európai politikai kérdésekké.

Meg kell szabadulnunk az egyre szélsőségesebbé váló ideológiák fogságából. Tiszteletben kell tartanunk a nemzeti kormányok felelősségi körét. Ez azonban nem jelentheti az európai egységesülési folyamat során fellépő ügyek és törekvések szembeállítását egymással, hanem éppen ellenkezőleg: különbséget kell tenni a nemzeti felelősség alá tartozó és a közös európai ügyek között – kölcsönösen tiszteletben tartva az így előálló határokat és kompetenciákat. Csak akkor szabad továbblépni a szubszidiaritás hatálya alá tartozó ügyekben, ha azokban széles körű konszenzus mutatkozik. Ellenkező esetben higgadt, megfontolt dialógusra van szükség.

Az Európai Parlament nem válhat állandó ideológiai hadszínterré. Az agorával való folyamatos visszaélés súlyos botrány. A szubszidiaritás az ésszerű decentralizációt jelenti, de nemcsak a döntéshozatal ésszerű delegálását, hanem annak az igényét is, hogy a döntéshozatali helyzetek sokaságában az egyén részesüljön az „*én is tettem valamit*” élményében, s ezáltal fokozottabbá váljon a személyes felelőssége.

Európa a helyi és a közösségi identitások sokféleségéből épül fel, az emberi kapcsolatok szövete. A természetjog alapján a jóléti társadalomban újra meg kell találni a család és a helyi közösségek szerepét és egyensúlyát. Ezeknek a

³⁴ Cseri Gyula, http://www.magyar szemle.hu/cikk/a_szabadsag_es_a_szolidarit as_jegyeben_a_keresztenydemokraciarol_

megegerősítésével lehet nagyobb egységet, nagyobb európai közösséget építeni.³⁵
Ezt a sorrendet – ugyancsak a természetjog alapján – nem lehet megkerülni.

A 21. század globálissá vált világában a mi felelősségünk megtalálni a szociális piacgazdaság szerepét az európai és az azon kívüli gazdaságokban. Ez csak akkor lehetséges, ha a verseny szabadsága, valamint a tőke és a személyek szabad áramlása az emberi méltóság kiteljesedésével párosul, és azt szolgálja. Ezt a törekvést kell hitelt érdemlően, a jövőre vonatkozó garanciával újra fogalmaznunk.

„Az első és legfontosabb különbség a liberális és a konzervatív (ebben az esetben keresztény) szabadságfogalmunk között tehát az, hogy míg az előbbi csak és kizárólag abból indul ki, hogy milyen egyéni jogokat kell végtelenül tágítani, ugyanakkor a közösségeket mint az egyén korlátjait negligálni, addig az utóbbi az úgynevezett természetes közösségeket is jogokkal ruházná fel a gyakorlatban. Minőségileg és mennyiségileg is növelné a család, a nemzet és a hitbéli közösségek jogait; deklarálná, védené és működtetné azokat az egyéni szabadságjogok mellett, akár szemben velük.”³⁶

Amire szükség van

A kereszténydemokrata nemzeti pártoknak, az Európai Néppárt tagpártjainak „*felfrissülésre*” van szükségük. A jelenkor égető és mindenkit szorító kérdéseit a maguk nemzeti talaján, egyetemes szellemi alapokon és politikai tapasztalataikra támaszkodva ismételten meg kell fogalmazniuk, s az így összeadott tudást megjeleníteni az európai színtéren.³⁷

A globalizáció egyre általánosabbá válásakor a lokalitás megerősödésével is szembesülni kell. Ez kétségtelenül feszültségekhez vezetett, ugyanakkor

³⁵ Norbert Neuhaus-Horst Langes: Values of Christian Democracy Fe Verlag 2011, Kissleg

³⁶ Nagy Ervin, Töprengés a keresztény szabadságról, 2019.

<https://latoszogblog.hu/aktualis/toprenges-a-kereszteny-szabadsagrol/>

³⁷ Pascal Fontaine: Út Európa szívébe, Barankovics Alapítvány, Bp., 2015

tudomásul kell venni, hogy az igazságosság is globális lett. Kikerülhetetlen egyes problémák – például a posztgyarmatosítás, a termelés kihelyezése a gazdaságilag fejletlenebb, olcsó munkaerőt kínáló területekre, a teremtés- és környezetvédelem – globális szemlélete. Ebben a helyzetben az egyes országok gazdasági függősége, kitétsége nem szolgálja a fenntartható fejlődést. A fenntartható gazdasági fejlődés szempontjából fontos a nemzeti tulajdonú gazdaságok erősítése, értékteremtő képességük fokozása, beleértve a kisvállalati szektort is.³⁸

Az ENSZ1987-ben fogalmazta meg az úgynevezett

Brundtland-jelentésben a fenntartható fejlődést: azt a fejlődést nevezte fenntarthatónak, amely mellett egy társadalom úgy elégíti ki a jelen szükségleteit, hogy azzal nem veszélyezteti a jövő generációk szükségleteinek kielégíthetőségét. Azóta a fogalom bővült, az Európai Bizottság egy 2018-as tanulmányában (*Sustainable Bioeconomy...*) már azt hangsúlyozza, hogy a fenntarthatóság vizsgálatának nemcsak a természeti, hanem a társadalmi környezetre és a gazdaságra is ki kell terjednie. Ezzel mintegy „*humanizálja*” a fenntarthatóság fogalmát, tekintettel van az emberi-közösségi sajátosságokra és esélyekre is. Ezzel kereszténydemokrata szemléletet fogalmaz meg.

A biztonság egyetemes követelmény, a globalizálódó világban egyetlen nép vagy földrajzi terület sem vonhatja ki magát alóla. Ahol nincs biztonság, ott nincs vetés, nincs aratás. Ott a kényszer lesz úrrá, ami magával vonja az elvándorlást. Nem kerülhetjük meg napjaink ezen akut problémájának kereszténydemokrata szemléletét. A szeretetnek és az igazságosságnak egyszerre szükséges érvényesülnie a migráció kérdésében. Külön kell választani a valóban menekült embereket és a migránsokat. Ha megtesszük ezt a distinkciót, akkor tudunk igazán figyelni a valóban életveszélyben lévőkre, a menekültekre. S ha ezek az emberek az első, biztonságosnak látszó helyen mégsem találnak menedékre, akkor lehet – akkor kell – biztosítani számukra az

³⁸ A fenntarthatóság árnyalatai, szerkesztette Csath Magdolna, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020

ideiglenes befogadást.

Nem mindenki azonosul ezzel a szemlélettel Nyugat-Európában, aminek megvannak a maga okai. Az ottani országok közül jónéhányan posztkolonialista traumában szenvednek – ami persze érthető –, s ennek következtében a menekült-migráns kérdésben túlreagálnak, amivel megnehezítik a valódi segítségnyújtás érvényre jutását. Ezért hangsúlyozza a kereszténydemokrácia új stratégiájaként: a posztkolonialista traumákat meghaladva, helyben szükséges segíteni a rászorulókat, nem szabad radikálisan kiszakítani (elcsábítani) őket saját földrajzi, gazdasági, etnikai, kulturális közegükből és hagyományaikból. Ez ugyanis a „csábítóknak” és az elvándorlóknak egyaránt a kárára válik.

Mit jelent a kereszténydemokrata politika megújulása?

Azt, hogy reálisan néz szembe a jelentkező kihívásokkal, azokat sem baloldali, sem jobboldali túlzásokkal nem kívánja megoldani. *„Annak ellenére, hogy az unió nagyobb és erősebb, mint valaha, Európa egy idősödő, elgyötört kontinens képét mutatja. Az [unióknak mint] ambiciózus politikai kezdeményezésnek a lelke az emberbe vetett bizalom volt. Az emberbe, aki nem gazdasági szereplő, hanem felsőbbrendű méltóság. Az Európai Uniónak ez az eredeti központi értéke elhalványult.”*³⁹

Kétségtelen, hogy amikor a kereszténydemokrácia Európa egyensúlyáról beszél, szembe kell néznie azzal is, hogy a demokráciába való belefáradás, türelmetlenség, közömbösség és kényelmesség jelei mutatkoznak. Ez részben annak tudható be, hogy nincs világosan körülhatárolható és reálisan elérhető célképzet, vízió Európa jövőjével kapcsolatban. A kereszténydemokrácia saját egyetemes eszméjének a 21. század kihívásai közötti újragondolásával és gyakorlati politikájával éppen erre tesz kísérletet.

³⁹ Ferenc pápának 2014. 11. 25-én az EP-ben elmondott beszédéből